

Η μετάδοση του κορωνοϊού στα σωφρονιστικά καταστήματα και τα μέτρα αντιμετώπισής της

Αλεξάνδρα Πίσχοινα

Αντεισαγγελέας Εφετών, Φοιτήτρια ΠΜΣ Ποινικών Επιστημών:
«Εγκληματολογία και Αντεγκληματική Πολιτική» (ΕΚΠΑ)

I. Ο «σκοτεινός αριθμός» των κρουσμάτων και οι ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης

Με αφορμή τους θανάτους των κρατουμένων που συνέβησαν υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες κατά τη διάρκεια της πανδημίας, ο επίτροπος της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Michelle Bachelet, παρότρυνε τις κυβερνήσεις «να μην ξεχάσουν εκείνους που βρίσκονται πίσω από τα κάγκελα» κατά την πανδημία¹. Η υπενθύμιση αυτή δικαιώνει τους σοβαρούς προβληματισμούς αναφορικά με την διάχυτη ανησυχία για την ταχεία μετάδοση του ιού στα καταστήματα κράτησης.

1. <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-52468293>

Ωστόσο, αυτή η εκτεταμένη ανησυχία από τα πιο επίσημα χείλη και η αναλυτική ενημέρωση σχετικά με τις εξεγέρσεις στα καταστήματα κράτησης, τις ομηρίες, τις αποδράσεις, τους θανάτους, τους τραυματισμούς δεν συνοδεύονται από ισοβαρή πληροφόρηση σχετικά με τους ρυθμούς μετάδοσης του ιού στα καταστήματα κράτησης. Αντίθετα, οι σχετικές πληροφορίες παραμένουν συγκεχυμένες.

Ο Χάρτης των κρατουμένων που σύμφωνα με επίσημες πηγές έχουν βρεθεί θετικοί στον ιό παγκοσμίως, ο οποίος συντάσσεται και επικαιροποιείται διαρκώς από τη μη κερδοσκοπική οργάνωση «Justice Project Pakistan»² σε συνεργασία με το «Prison Insider» αποτελεί τη μοναδική συνολική πηγή ενημέρωσης σχετικά με τον ρυθμό μετάδοσης του ιού, τον αριθμό των κρουσμάτων και των νεκρών μέσα στα καταστήματα κράτησης σε όλο τον πλανήτη, παρέχοντας ταυτόχρονα πληροφορίες σχετικά με τις πηγές αυτής της ενημέρωσης. Σύμφωνα με τον πιο πρόσφατο (Ιούνιος 2020) αναρτημένο πίνακα της συγκεκριμένης ιστοσελίδας, ο συνολικός αριθμός των κρατουμένων που έχουν παγκοσμίως προσβληθεί υπερβαίνει τις 69.000 άτομα, ενώ ο αριθμός των κρατουμένων που υπέκυψαν στα συμπτώματα της νόσου υπερβαίνει τους 1115. Τα σύνολα αυτά, προκύπτουν μεταξύ άλλων, και από τα στοιχεία που οι ίδιες οι χώρες δημοσιεύουν και στηρίζονται στα αποτελέσματα των πραγματοποιούμενων τεστ – όπου αυτά πραγματοποιούνται. Επιπλέον, προκύπτει πώς ότι ένας μεγάλος αριθμός κρατών είτε δεν δημοσιεύει πληροφορίες που να αφορούν κρατούμενους είτε αυτές που δημοσιεύει είναι ελλείψεις ή απέχουν πολύ από την πραγματικότητα.

Η ελλιπής ενημέρωση αναφορικά με τα κρούσματα στις φυλακές επιβεβαιώνεται και από τον εκδοτικό οργανισμό «The Appeal», ο οποίος έχει επιδοθεί στη συγκέντρωση στοιχείων σε σχέση με τον αριθμό των αναφερόμενων κρουσμάτων και των νεκρών εντός των καταστημάτων κράτησης των ΗΠΑ³. Υπενθυμίζεται ότι δύομισι περίπου εκατομμύρια είναι οι κρατούμενοι στις ΗΠΑ, οι οποίοι βρίσκονται έγκλειστοι και τρομοκρατημένοι κάτω από την απειλή της μετάδοσης του κορωνοϊού, χωρίς δυνατότητα αυτενέργειας, αναγκασμένοι να υπακούουν σε μέτρα που άλλοι αποφασίζουν για αυτούς.⁴ Την ίδια στιγμή, οι παράγοντες μετάδοσης του ιού όπως ο υπερπληθυσμός, η ρυπαρότητα των εγκαταστάσεων, οι ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης, η κακή υγειονομική περίθαλψη που αποτελούν τη συνήθη εικόνα των αμερικανικών φυλακών, δεν αντιμετωπίζονται.

2. <https://www.jpp.org.pk/covid19-prisoners/>

3. https://theappeal.org/coronavirus-in-jails-and-prisons/?fbclid=IwAR2cN2k2lCjnDMW26Ww9hzIN6mwNkL81IQKr0jDIy1_JaPIr-jdmvNe0r8

4. Βλ. επ' αυτού και επί των ακολούθων Amy Fetting, μέλος της μη κερδοσκοπικής οργάνωσης ACLU, <https://www.aclu.org/other/aclu-national-prison-project> και <https://www.youtube.com/watch?v=Okt6YVa8nMg>.

Χαρακτηριστική είναι η κατάσταση των φυλακών στην Αριζόνα. Οι κρατούμενοι δεν είχαν καν σαπούνι, επιτρεπόταν το μπάνιο τρεις φορές την εβδομάδα και κανείς από τους κρατούμενους δεν διέθετε τα μέσα να καθαρίζει το χώρο που ζει. Στις φυλακές των ΗΠΑ πολλοί κρατούμενοι πάσχουν από χρόνιες παθήσεις, κάποιοι είναι άτομα με ειδικές ανάγκες και ακόμη περισσότεροι πάσχουν από νοητικά και ψυχικά νοσήματα και αποτελούν έναν ιδιαίτερα ευάλωτο πληθυσμό. Οι αμερικανικές φυλακές λειτουργούν με εσωστρέφεια και δεν υπόκεινται σε ουσιαστικό εξωτερικό έλεγχο. Η αντιμετώπιση της πανδημίας απαιτεί ωστόσο διαφάνεια και λογοδοσία. Τα καταστήματα κράτησης οφείλουν να παρέχουν τις εγγυήσεις πως τηρούν απαρέγκλιτα τα υγειονομικά πρωτόκολλα και τις προδιαγραφές που προβλέπονται για όλους τους πολίτες.

Γενικότερα, πέρα από τις ΗΠΑ, κατά τη διάρκεια της πανδημίας συχνές ήταν οι αναφορές από τις φυλακές διάφορων χωρών για ελλιπή απολύμανση, ρυπαρές εγκαταστάσεις κράτησης, ανεπάρκεια σε είδη ατομικής υγιεινής, ελλείψεις νερού, σοβαρές δηλ. στερήσεις που δεν επιτρέπουν αισιοδοξία ως προς τη συγκράτηση της μετάδοσης του ιού μέσα στα καταστήματα κράτησης. Στις ανωτέρω συνολικά περιστάσεις αποδόθηκαν οι εξεγέρσεις που εκδηλώθηκαν σε ένα μεγάλο αριθμό καταστημάτων κράτησης σε όλο τον κόσμο, ο απολογισμός των οποίων υπήρξε συχνά αιματηρός. Από βδομάδα σε βδομάδα και καθώς ο ιός προοδευτικά μεταδιδόταν από την Κίνα στις υπόλοιπες χώρες της Ασίας και προοδευτικά στην Ευρώπη και στην Αμερική, οι πληροφορίες για εξεγέρσεις στα καταστήματα κράτησης μικρής ή μεγάλης έντασης πλήθαιναν.

II. Αναστολή δικαιωμάτων κρατουμένων και μέτρα αποσυμφόρησης

Από μια συγκριτική επισκόπηση των μέτρων που ελήφθησαν στα σωφρονιστικά καταστήματα διαφόρων χωρών για τον περιορισμό της μετάδοσης του κορωνοϊού προκύπτει ότι αυτά εμπίπτουν κατά βάση σε 2 κατηγορίες: Η μία κατηγορία αφορά αυτά που αποσκοπούν στην αποκοπή των κρατουμένων από τον έξω κόσμο με την αναστολή βασικών τους δικαιωμάτων⁵ εντός και εκτός φυλακής όπως είναι η απαγόρευση επισκεπτηρίων, η απαγόρευση χορήγησης τακτικών αδειών, η απαγόρευση εισαγωγής ειδών πρώτης ανάγκης (τροφίμων, ενδυμάτων, ειδών καθαριότητας και ατομικής υγιεινής) από οικείους, ο περιορισμός ή/και η απαγόρευση πάσης φύσεως δραστηριοτήτων στη φυλακή, μέσα αλλά και από έξω προς τα μέσα.

Η δεύτερη κατηγορία των μέτρων έγκειται στην αποσυμφόρηση των φυλακών μέσω μηχανισμών όπως η υφ' όρον απόλυση, η πρόωρη απόλυση μικροεγκληματιών, υπέργηρων και ευά-

5. Βέβαια, τα μέτρα που ελήφθησαν την εποχή της πανδημίας είχαν ως επακόλουθο όχι μόνο τον περιορισμό βασικών δικαιωμάτων των κρατουμένων, αλλά και των ελεύθερων πολιτών.

λωτων κρατουμένων. Π.χ. στις ΗΠΑ εφαρμόστηκαν μεν σε πολιτειακό επίπεδο μέτρα πρόωρης απόλυσης ατόμων που εκτίουν μικρές ποινές ή υπερηλίκων ή ευάλωτων ομάδων, με στόχο την αποφυγή μετάδοσης του ιού. Ωστόσο, σε εθνική κλίμακα η έκταση του μέτρου στις ΗΠΑ δε φαίνεται να οδήγησε στην επιθυμητή για τα υγειονομικά πρωτόκολλα αποσυμφόρηση. Μέτρα αποσυμφόρησης έλαβαν πάντως η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ισπανία, η Ιταλία, η Γαλλία, καθώς και ο Καναδάς και το Σουδάν. Το Ιράν ιδίως προέβη σε γενναία αποσυμφόρηση αποφυλακίζοντας χιλιάδες κρατουμένους (85.000 από τους 190.000 κρατούμενους)⁶. Επίσης η Δανία, η Νορβηγία και η Ιρλανδία, αν και δεν αντιμετώπιζαν θέματα υπερπληθυσμού, ενόψει των κινδύνων της σοβαρής απειλής του ιού, προχώρησαν σε αποφυλακίσεις κρατουμένων.

Στην Ελλάδα, αν και κατά το αρχικό στάδιο της επιδημίας συζητήθηκε η λήψη μέτρων αποσυμφόρησης, τελικά τέτοια μέτρα δεν ελήφθησαν, καίτοι πολλές φυλακές της χώρας μαστίζονται από υπερπληθυσμό. Ωστόσο, η παράλειψη αυτή ενδεχομένως να αποδείχθηκε πιο ειλικρινής σε σχέση με την λύση αποσυμφόρησης που υιοθέτησαν άλλες έννομες τάξεις, αλλά την εφάρμοσαν με ισχνά αριθμητικά αποτελέσματα.

Περαιτέρω, η αποσυμφόρηση δυσχεράνθηκε ακόμη περισσότερο από τη διακοπή λειτουργίας των δικαστηρίων σε πολλές έννομες τάξεις, απομακρύνοντας το ενδεχόμενο ένας μεγάλος αριθμός προσωρινά κυρίως κρατουμένων να απολυθεί με όρους. Αντίθετα, στον αριθμό των κρατουμένων προστέθηκαν ενίοτε κι εκείνοι στους οποίους ορισμένες έννομες τάξεις επέβαλαν στερητικές της ελευθερίας ποινές λόγω παραβίασης της καραντίνας ή των μέτρων απαγόρευσης κυκλοφορίας.

III. Επίλογος

Συνολικά, οι ανωτέρω διαπιστώσεις για τον «σκοτεινό αριθμό» των κρουσμάτων, τις ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης, καθώς και τις δύο διαφορετικές κατευθύνσεις των μέτρων, αντικατοπτρίζουν κατά το μάλλον ή ήττον την εικόνα των διάφορων σωφρονιστικών συστημάτων ανά τον κόσμο κατά την εποχή της πανδημίας. Σε κάθε περίπτωση πάντως προβληματίζει η έντονα ρηματικά διατυπωμένη ανησυχία για την κατάσταση στις φυλακές, τη στιγμή που δεν έχει αναπτυχθεί μηχανισμός επιτήρησης των διοικήσεων των φυλακών προκειμένου ανά πάσα στιγμή να διαπιστώνεται η τήρηση των κανόνων υγιεινής, η επάρκεια της παρεχόμενης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, η επίσημη καταγραφή των κρουσμάτων και θανάτων.

6. <https://www.dikastiko.gr/%ce%b4%ce%b5%cf%85%cf%84%ce%b5%cf%81%ce%bf-ce%b8%ce%b5%ce%bc%ce%b1/pnp-aposymforisis-fylakon-tha-apofylakistoyn-to-peripoy-20-ton-kratoymenon-poiies-chores-to-efarmozoy-nidi/?fbclid=IwAR1Jvehl8HWz-UWipMAVrCmn5ZLWvJzsZbM2BMihGGb8qCgNudnZO0v21o0>